

Доклад за адекватността на пенсиите за 2024 г. Коментари на ЕКП ГП Предговор

ЕКП благодари на ГД КЗСВ и на Комитета за социална защита за подготовката на 5^о издание на Доклада за адекватност на пенсиите (ДАП). Неговите задълбочени анализи на функционирането и ефективността на пенсионните схеми в ЕС представляват незаменимо допълнение към Доклада за застаряването, който по същество само оценява бъдещото развитие на (публичните) разходи на пенсионните системи на фона на застаряването на населението.

Осигуряването на доходи на хората в напреднала възраст, които им позволяват да поддържат достоен жизнен стандарт и ги предпазват от бедност, е самата цел на пенсионната политика. ДАП, фокусирайки се върху три измерения на адекватността на пенсионните схеми (поддържане на доходите, избягване на бедността, продължителност на пенсията), се основава на тези цели и основните права, заложи в Европейския стълб на социалните права.

Анализът на последните тенденции в реформите разкрива развития, които поражда очаквания и дават явни изисквания от тенденциите определящи намаляването на нивата на обезщетенията, повишаването на законоустановената възраст за пенсиониране, прогресивното индивидуализиране на пенсионните права от задължителни публични схеми, основани на солидарност, към частни и дори доброволно членство и липса на споделяне на риска – чиито отрицателни ефекти са широко доказани.

На този фон е много положително, че ДАП обръща по-голямо внимание на значението на реформите, които са склонни да осигурят реформи с подобрени нива на представяне, особено за жените, и по-силен ефект на пенсионните схеми за избягване на бедността.

Също така е много добре дошло, че се отдава дължимото значение на реформата, насочена към стимули за по-дълги, по-пълноценни и качествени кариери, вместо повишаване на законоустановената възраст за пенсиониране - която е изключително висока в много страни.

Въпреки някои положителни тенденции на реформи по отношение на нивата на представяне, осигурени от пенсионните схеми, **защитата за старост на много възрастни хора все още е далеч от правата, заложи в стълба**, както по отношение на избягването на бедността, така и по отношение на поддържането на доходите. Данните, представени в ДАП, посочват съществени слабости. „Работа по-дълго“ трябва да се отнася главно до „работа по-добре“ и намаляване на прекъсванията в кариерата. За съжаление, използваният показател „продължителност на трудовия живот“ все още се основава само на продължителността на времето между средната възраст на влизане и излизане от пазара на труда. Въз основа на тази неудачна дефиниция (изготвена от КИП-РГЗНУ) намаляването на безработицата се пренебрегва от самото начало като инструмент за удължаване на професионалната кариера.

Рисковете от бедност и социално изключване след 2015 г. бавно се увеличават, с единственото изключение на извънредната ситуация през 2021 г. През 2022 г. в 4 държави процентът на риск от бедност и социално изключване сред жените на възраст 65+ е бил близо 50% или дори по-висок! Нивата на лишения са намалели значително през последните години. Но и тук съществуващите проценти все още са тревожно високи в много страни. Предвид нарастващия брой възрастни хора, дори стабилен процент би означавал значително увеличение на броя на засегнатите хора!

Дори хората със средни доходи с няколко десетилетия непрекъсната трудова кариера страдат от огромна загуба на доходи след пенсиониране в няколко държави-членки, както показват изчисленията, извършени за оценка на измерението за поддържане на доходите на

пенсионните схеми и въздействието на различните кариерни траектории, въз основа на теоретични Коефициенти на заместване (КЗ). В повечето държави, съгласно действащото законодателство, коефициентите на заместване на доходите за днешните навлизащи на пазара на труда ще бъдат по-ниски, отколкото са днес. Не е изненадващо, че в случай на по-кратка или прекъсната кариера заместването на дохода е още по-ниско. С няколко варианта за централното изчисление на КЗ за „базовия случай“ докладът разглежда въздействието на различните кариерни траектории върху пенсионните права. В тези варианти влиянието на безработицата изглежда недостатъчно отразено, особено по отношение на дългосрочната безработица.

Жените са особено засегнати от неадекватните пенсии, както широко и правилно е показано в ДАП. Това се вижда не само от по-високите нива на бедност, но и от големите разлики в пенсиите между половете. През 2022 г. разликата в пенсиите между половете на Евростат все още беше над 30% в 8 държави членки на ЕС, а средната стойност в ЕС беше 26%. И това е само част от картината, тъй като разликите в пенсиите между половете разглеждат само по-възрастните хора, които получават пенсия, а по-малко жени, отколкото мъже, отговарят на критериите за получаване на пенсия, които са много строги в някои страни. Поне различията между половете получават повишено внимание. В този контекст анализите в ДАП са от особено значение.

Самите изчисления в ДАП ясно сигнализират, че пенсионните схеми трябва да бъдат (пре)укрепени. Немислимо е едно застаряващо общество да не се справи с демографските тенденции по далновиден начин, както точно се препоръчва в Доклада на групите на високо ниво за бъдещето на социалната защита и социалните държави в ЕС.

Адекватните пенсионни права са тясно свързани с качествени работни места и сигурни кариерни пътеки. Трябва да се направят големи интервенции на ниво заетост и пазар на труда. Планът за действие на Европейския стълб за социални права на ЕС ще допринесе за необходимото ускоряване. Постигането на основните цели на плана за действие по отношение на заетостта (повишаване на процента на заетост сред хората в трудоспособна възраст с 5 процентни пункта, намаляване наполовина на разликата в заетостта между половете, създаване на качествени работни места) би допринесло значително както за адекватността на пенсиите, така и за финансовата устойчивост на пенсионните системи. Ще има по-добри пенсии, особено за тези, които в момента имат лоши перспективи за пенсия, какъвто е случаят с много жени. Особено внимание трябва да се обърне на създаването на качествени работни места. Въпреки че понастоящем няма индикатор за проверка в плана за действие, ясно е, че ниските доходи, свързани с работата, и ниската работна ангажираност на седмица не могат да осигурят адекватни пенсии, нито да допринесат за фискалната устойчивост на системите.

Освен това пенсионните системи трябва да бъдат реформирани, за да отговорят на настоящите и бъдещите нужди на поколенията, изправени пред липса на инвестиции, подкрепящи цялостното качество на кариерата, както и големи преходи като цифрови и екологични такива.

Необходимо е спешно да се справим с очевидно неадекватните компенсационни механизми в много пенсионни схеми: системите трябва да се справят с намалената способност за печелене във връзка с грижи за деца или роднини, дейности, които все още се извършват предимно от жени, но също така и с дългосрочната принудителна безработица.

Прогресивната индивидуализация и приватизация на пенсионните права трябва да бъде спряна и обърната. Освен това – и този аспект за съжаление липсва в доклада – анализът на риска на нарастващия брой капиталови части на пенсионните системи, в които осигурените

лица или пенсионерите носят инвестиционните рискове. В тези случаи размерът на пенсиите ще зависи до голяма степен от генерираната ефективна възвръщаемост на инвестицията. Реалният лихвен процент от 2% (според Доклада за застаряването), на който се основават изчисленията на КЗ, може да се окаже твърде оптимистичен и дори да не е така, със сигурност ще има периоди със значително по-ниски или дори отрицателни реални лихвени проценти което може да доведе до много по-ниски пенсионни права спрямо обещаните.

ЕКП твърдо вярва, че обществените пенсионни системи, базирани на солидарност, предлагат най-добрата и най-сигурна форма на осигуряване за старост, както днес, така и в бъдеще. Анализите и данните от ДАП не само показват, че остава да се направи много, преди пенсионните права по стълба да станат пълна реалност за всички хора в Европейския съюз. Докладът също така показва, позовавайки се на положителни примери от страни, насоки и пътища, приближаване до тази цел. Надяваме се докладът да получи вниманието, което заслужава.